

Metin Neşri

Meşihat Müsteşârı Abdülkâdir Râşid Efendi ve *Vesîletu'l-intisâb* Adlı Eseri

Ali BENLİ*

Arap şiiri özellikle dînî manzûmeler Osmanlı kültüründe çeşitli şekilleriyle yer etmiş, okunmuş, tercüme ve şerh edilmiş, hatta bâzıları bestelenerek çeşitli vesilelerle mûsikî eserleri olarak icrâ edilmiştir. Bu manzûmeler arasında Hz. Peygamber, onun ehl-i beyti ve ashâbı ile ilgili olanlar husûsî bir alaka görmüştür. Bu tür eserlerin başında Ka'b b. Züheyr'in "Bânet Suâd" matlaı ile başlayan *Kasidetü'l-Bürde*'si, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Yusuf'un *el-Kasidetü'l-munferice*'si, *el-Kasidetü't-tantarâniyye* ve özellikle İmam Bûsiri'nin *Kasidetü'l-bürde*'si bu eserlerin önde gelenleri arasında sayılabilir. Bu çalışmada neşredilecek eser Zeynelâbidin b. Ali'nin "În nilte yâ riha's-sabâ yevmen ilâ arzi'l-haremi" mısraı ile başlayan ve şâirin büyük dedesi Hz. Peygamber'i vesîle ederek münâcâtta bulunmak üzere yazdığı kasidesinin Meşihat Müsteşârı Abdülkâdir Râşid Efendi¹ tarafından yapılan Türkçe şerhidir. Bildiğimiz kadarıyla bu kasidenin tek Türkçe şerhi bu eserdir.

Abdülkâdir Râşid Efendi, tasavvufa dâir eserler vermiş mutasavvıf bir âlimdir. *Vesîle* adlı Kâdirî evrâdı şerhinde kendisini "*es-Seyyid Abdülkâdir el-Kâdirî el-mulakkab bi'r-Râşid er-Rifâî*" diye tanıtmıştır.² Osman Şems Efendi, onun *Vesîle* adlı eserine yazdığı takrîzde

Bulup ol tarîk-i Kâdirîden feyz-i istihlâf

Rifâî'den teberrük veçhile hem eyleyüp tahsîl

diyerek onun Kâdiriyye'den hilâfet almış ve Rifâiyye tarîkini de tahsîl etmiş

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (ali.benli@marmara.edu.tr)

1 Hayatı ve eserleri hakkında bk. Ali Benli, "Meşihat Müsteşârı Abdülkâdir Râşid Efendi'nin *Vesîletu'r-Rahme fi Tahmîsi Kasidetü'l-Bür'e* Adlı Eseri", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2013, cilt: XIV, sayı: 31, s. 129-161.

2 Abdülkâdir Râşid, *Vesîle*, s. 2.

olduğuna işâret eder.³ Eserlerine Osman Şems Efendi, Harîrîzâde Kemâleddin Efendi, Ali Haydar Efendi gibi mutasavvıfların takrizler yazdığı göz önüne alındığında onun dönemindeki sûfilerle sıkı bir ilişki içinde olduğu söylenebilir. Ayrıca kendisiyle Abdülhamîd Han'ın meclislerinde bir arada bulunduğu Ebü'l-Hüdâ es-Sayyâdi ile de tanışmış ve bağlantı kurmuş olabilir.

Râşid Efendi kendilerine karşı muhabbet beslediği aktâb-ı erbaayı *Kasîde-i Nûriyye*'sinde aşağıdaki beyitleriyle anmıştır:

إلهي بغوث الكون عبد لقادرٍ ويدعى بمحيي الدين شمس طريقنا
وبالقطب أحمد الرفاعي ملاذنا وبالبدوي بدر على سحط قلبنا
وبالسيد إبراهيم مَتْنٌ عهدنا وبالسائر السادات أوتاد أرضنا
إلهي بجاههم ترَّحم براشد وتال ووالدي وإخوة ديننا

“Rabbim, kâinâtın gavısı, tarîkimizin güneşi Muhyiddîn (Abdülkâdir-i Geylânî) hürmetine,

Sığınağımız kutub Ahmed er-Rifâi ve kalbimiz üzerindeki dolunay (Ahmed) el-Bedevî hürmetine,

Seyyid İbrahim (ed-Desûkî) hürmetine, yeryüzünün direkleri (evtâdı) olan sâdât-ı (kirâm) hürmetine ahidlerimizi sağlam eyle.

Rabbim onların makamları hürmetine Râşid (kuluna) merhamet et ve bu kasîdeyi okuyanları, babamı ve din kardeşlerimi de merhametine dâhil eyle.”

Râşid Efendi'nin mensur ve manzum eserlerindeki bazı ifadelerden vecd ve aşka vurgu yapan bir tasavvufî anlayışa ve meşrebe sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Abdülkâdir Râşid Efendi'nin bu eseri İmam Zeynelâbidin'in Şam'da alınolarak Medîne'ye gönderilmesi sırasında karşılaştığı zorluklar ve çektiği sıkıntılar karşısında Hz. Peygamber'e hasret ve iştîyâkını dile getirerek ona ilticâ ettiğini bildiren dokuz beyitlik meşhur manzûmesinin şerhidir. Ehl-i beytin çektiği dertleri terennüm eden bu kasîde özellikle tasavvufî çevrelerde yaygın bir şekilde okunmuş, tekkelerdeki mâtem âyinlerinde icrâ edilen ilâhilerden biri olmuştur. Râşid Efendi'nin tercüme ve şerh ettiği kasîdenin tam metni şöyledir:

3 Abdülkâdir Râşid, *Vesîle*, s. 112.

إِنَّ نَلْتَ يَا رِيحَ الصَّبَا يَوْمًا إِلَى أَرْضِ الْحَرَمِ
 مِنْ وَجْهِهِ شَمْسُ الضُّحَى مِنْ خَدِّهِ بَدْرُ الدُّجَى
 مَرْفُوعَةٌ آيَاتُهُ مَكْشُوفَةٌ رَايَاتُهُ
 قُرْآنُهُ بُرْهَانُنَا نَسَخًا لِأَيَّامٍ مَضَّتْ
 يَا لَيْتِنَا كُنَّا كَمَنْ يَتَّبِعُ نَبِيًّا خَاتِمًا
 أَكْبَادُنَا مَجْرُوحَةٌ مِنْ ضِيْقِ هَجْرِ الْمُصْطَفَى
 يَا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ يَا سَيِّدًا لِلْمُرْسَلِينَ
 يَا مُصْطَفَى يَا مُجْتَبَى أَنْظُرْ إِلَى أَحْوَالِنَا
 بَلِّغْ سَلَامِي رَوْضَةً فِيهَا النَّبِيُّ الْمُحْتَرَمِ
 مِنْ نُورِهِ نُورُ الْوَرَى مِنْ كَفِّهِ بَحْرُ الْخَضَمِ
 مُدُنُ السَّخَا ذَاتُهُ بَلْ ذَاتُهُ مَحْضُ الْكَرَمِ
 إِذْ جَاءَنَا أَحْكَامُهُ كُلُّ الصُّحُفِ صَارَ الْعَدَمِ
 لَيْلًا وَيَوْمًا دَائِمًا يَكْفِي بِنَا بِالْكَرَمِ
 طُوبَى لِأَهْلِ بَلَدَةٍ فِيهَا النَّبِيُّ الْمُحْتَرَمِ
 يَا شَافِعًا لِلْمُذْنِبِينَ ارْحَمْ إِلَى حَالِ الْأَمَمِ
 بِالْفَاطِمَةِ وَالْمَرْتَضَى وَابْنَيْهِمَا أُولِي الْهِمَمِ

“Ey Sabâ rüzgârı bir gün Harem-i Şerîf toprağına ulaşırsan, içerisinde o muhterem Nebî'nin bulunduğu Ravza'ya selamımı ulaştır. Yüzünden kuşluk güneşi, yanağından dolunay, nûrundan mahlûkâtın nûru, avucundan iyilik ve ihsan denizi neş'et etmiştir. Mûcizeleri yüksek, sancakları açıktır. Onun zatı cömertlik şehirleri gibidir. Hatta o mahza bir keremdir. Kur'ân'ı bizim burhanımızdır. Geçmiş şeriatları neshetmiştir. Onun hükümleri bize gelince bütün sahifeler yok hükmünde olmuşlardır. Keşke biz de son peygambere gece gündüz tâbi olan ashâbı gibi olsaydık. Bu bize şeref olarak yeterdi. Mustafa'nın ayrılığından ciğerlerimiz büryan olmuştur. O muhterem Nebî'nin bulunduğu beldeye ne mutlu! Ey âlemlere rahmet, ey peygamberlerin sultanı! Ey günahkârların şefaatkârı! Ümmetlerin hâline acı! Ey Mustafa, Ey Müctebâ! Bak bizim hallerimize. Fatıma ve Aliyyü'l-Murtazâ ve yüce gönüllü oğulları Hasan ve Hüseyin'le birlikte.”

Kasîde sabâ rüzgârının Hz. Peygamber'in ravzasına selam götürmesi için elçi edinilmesiyle başlamaktadır. Sabâ rüzgârı, Hicaz'a doğru esen ve âşıkların elçisi diye anılan bir rüzgardır. Ardından şâir Hz. Peygamber'i, cömertlik, âlîcenaplık, huy ve yüz güzelliğı gibi özellikleriyle methetmektedir. O, bütün bu üstün vasıflarda en üst seviyeye ulaşmıştır. O'na nâzîl olan Kur'ân-ı Kerîm bütün müminlerin burhânıdır ve kendinden önceki tüm ilâhî kitapların hükümlerini nesh etmiştir. Kendisine tâbi olan insanlara karşı kerem ve lütfu başka hiçbir şeye ihtiyaç bırakmayacak şekilde kâfi gelecektir. Şair, bu hususlara değindikten sonra Hz. Peygamber'den ümmetin haline acımasını niyaz etmekte ve ehl-i beyt hatırına ondan içinde bulunduğu zor durumdan kurtulması için himmet ve medet beklediğini bildirmektedir.

Şârih, eserine Hz. Peygamber'in âl ve ashâbının hayatlarında çektikleri sıkıntılardan bahisle başlayarak sözü Zeynelâbidîn b. Ali'nin Yezîd b. Muâviye'nin askerleri tarafından Şam'dan Mekke'ye sürgün edildiği sırada ailesiyle birlikte içine düştüğü zor durumda şerh edilen kasîde ile Hz. Peygamber'e ilticâ etmekten başka çare bulamadığını anlatarak başlamıştır. Ardından seyyidlerden Medîneli bir zat tarafından bu kasîdenin kendisine hediye edildiğini ve Arapça'ya vakıf olmayan ihvânının bu eserden istifâde etmeleri için özet bir şerh kaleme aldığını belirtmiştir.⁴ Yukarıda işaret edildiği üzere Râşid Efendi tarafından bu tür bir eseri şerh eden kişi, lafızların içlerinde gizli olan herkesin anlayamayacağı latif mânâları, bir inci gibi denizin derinliklerinden çıkarmaya çalışan bir dalgıça benzetilmiştir.⁵

Eserde müellif, öncelikle beyitte geçen kelimelerin anlamlarını "müfredât-ı beyt-i şerif" başlığı altında vermiş, ardından "ma'nâ-yı beyt-i şerif" kısmında beyti kısaca açıklamıştır. Müfredât kısmında beyitte geçen kelimeleri verirken onların îrâbına da değinmiştir. Şârihin aşağıdaki açıklamaları takip ettiği bu şerh usulünün bir örneğini teşkil edebilir:

"(لَيْلًا وَيَوْمًا) bu kelimeler zarfiyet üzere mansûb (يَتَّبِعُ) fiilinin mef'ûlleridir ve yevmden tulû'-ı şemsden gurûb-i şemse varınca olan zaman murâddır. (لَيْلًا) karesiyle. (يَتَّبِعُ) fiilinin fâilinden hâldir. (يَكْفِي) fiil ma'a'l-mef'ûl nidânın cevâbıdır. Fâili tahtında müstetir (هُوَ) râcidir. Yine (بِالْكَرَمِ)'de harf-i cer (يَكْفِي) fiiline müteallaktır. Kerem ve mecd ve şeref ma'nâsınadır."⁶

Zaman zaman beyitte geçen belagat özelliklerine de işaret etmiştir. Mesela (كُلُّ الصُّخْفِ صَارَ الْعَدَمَ) ifadesini açıklarken (كَالْعَدَمِ) takdirinde bulunmakta ve "Edât-ı teşbihin hazf olunması kemâl-i mübâlağa kasdındandır. (زَيْدٌ أَسَدٌ) gibi" demektedir.⁷ Sekizinci beyitte nâzımın Hz. Peygamber'in isminin iki kez tekrarlayarak (يَا مُصْطَفَى يَا مُجْتَبَى) demesini "Ta'addüd-i esmâ müsemmâya ta'zîm ve müsemmâ ile telezzüz" kasdına bağlamaktadır.⁸ Hz. Peygamber'in güneş veya dolunaya benzetilmesinin teşbih yönü daha güçlü olan bir şeyin, daha zayıf olan bir şeye benzetilmesi anlamına gelen teşbih-i maklûb kabilinden olduğunu belirtmektedir.⁹

4 Abdülkâdir Râşid, *Vesiletü'l-intisâb*, v. 72^a-72^b.

5 Abdülkâdir Râşid, *ed-Dürretü'l-âliye alâ virdi'r-Rifâ'iyye*, Osman Ergin Kitaplığı 000251, 70^a; Belediye Yazmaları Kitaplığı, 85^b.

6 Abdülkâdir Râşid, *Vesiletü'l-intisâb*, v. 79^b-80^a.

7 Abdülkâdir Râşid, *Vesiletü'l-intisâb*, v. 78^a.

8 Abdülkâdir Râşid, *Vesiletü'l-intisâb*, v. 82^b.

9 Abdülkâdir Râşid, *Vesiletü'l-intisâb*, v. 75^a.

Râşid Efendi'nin şerhte âyetler, hadisler ve çeşitli şiiirlerden alıntılar yaptığı görülmektedir. En çok alıntı yaptığı kasideler arasında üzerine bir tahmis de yazmış olduğu İmâm Bûsirî'nin *Kasîde-i Bürde*'si bulunmaktadır. Ayrıca Hassân b. Sâbit'in şiiirlerinden de istifâde ettiği görülmektedir. Şârih eserini İmam Zeynelâbidin b. Ali'nin hayat hikâyesini vererek bitirmektedir.

Şârih, lafızların altında gizli bulunan yüksek mânâları açıklarken sözü fazla uzatmamaya itina gösterdiğini yani ihtisar yolunu seçtiğini ifade etmektedir.¹⁰ Bazı lafızları açıklarken hakikat ehlinin (ehl-i tasavvufun) onlara yükledikleri anlamlara dikkat çekmiş ve metni temelde tasavvufî bir anlayışla şerh etmiştir.¹¹ Tasavvuf ehlinin kaleme aldığı şerhlerde hakikat ehlinin anlayış düzeyi temel alınır ve metinlerdeki remizler ve mazmunlar tasavvufî geleneğin yorumlarıyla açıklanır. Nitekim Bursevî'ye göre bu tür şiiirlerdeki sembolik ifadelerin anlaşılması için lafızlardan anlamlara, anlamlardan hakikatlere ulaşan üç katmanlı bir kavrayış süreci takip edilmelidir.¹²

Eserin ulaşabildiğimiz tek nüshası İstanbul Atatürk Kitaplığı Osman Ergin bölümü 251 numaraya kayıtlı mecmua içerisinde bulunmaktadır. Mecmua içerisindeki eserlerin tamamı Abdülkâdir Râşid Efendi'ye attır. 71^a-84^b arasında bulunan risale 15 Rebiu'l-evvel 1304/12 Aralık 1886 tarihinde yazılmıştır.

10 Abdülkâdir Râşid, *Vesiletu'l-intisâb*, v. 72^b.

11 Abdülkâdir Râşid, *Vesiletu'l-intisâb*, v. 72^b.

12 Bk. Arzu Polatoğlu, *İsmail Hakkı Bursevî'nin Şerh-i Ebyât-ı Hacı Bayram-ı Velî Adlı Eseri*, s. 53.

سرمه و حنجر حیم

خود می افشاید و عاریقین عن دار بود و حال لما قبل سید لا برز معرفة
 ان محمد برائت من النار و الصلوة و السلام علی سید المرسلین محمد جعل المجهین من هلال نشانه
 بقوله حسب آل محمد جواز علی صرف و علی آل و صحابه للبشرین الاحیاء بحدیث
 و لایة ال محمد من انذار و بعد قطیر باب محمد و کنی بوبان اسحاق
 السید عبدالقادر نقاری الملقب بالرتسه الرفاعی ابن ابی الشیخ مصطفی
 المعروف بالخواصی دیگر که و فاکه ابوالبشر حضرت ارورعید سید مکر طینت
 سعادتین بحر حزن اید تغییر و بیع عمر اید بحقیق اولمفله اباده و علی مو شیکم غموم
 و هموم میراث فاشد و بواد لادرن ابالبشر حضرتین همدک من جزیه الباطن
 قربت و وصلت از بر ایسه انک محن و مشقتی من جزیه انی هر شد کر لعدود در تکلم
 اشده بیده علی لانیاء ثم الاولیه ثم ثانیة مطوقین دیناره الامم و اکر رک اشده
 اظلمی بو موافق علییه اصابت بتمشق و ایتکله و اما اکثر نایل حقا ک حساب
 اولی مشق که کوز کلوی انبر بلایلی نفسله غده و مصائبی و حلیه و خاقیا بوب
 ان الله مع الصابین و علی جلیل الی متبع و انما یوف الصابون اجرهم غیر حساب
 بشدت جمید سید متعم و متفرج اولد قهر درر یوحس کابریک شمل در قرائ
 مصائبی فی غار تحملون عابره لره لاسماقینة سادات و صحابین و کعبه انشرف
 و العاشقین حضرت زین العابدین فامبر کاهبر و لغوم من نزل و فامبر بر جمیل
 اولدنه انشالان و منقنی صبر و تحملن مرسیفة اخوتی سقت یور شد و محمد

[71b] بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمدُ لله الَّذِي أَعْتَقَ الْمُحِبِّينَ وَالْعَارِفِينَ عَنِ دَارِ الْبَوَارِ وَالْحَالِ كَمَا قَالَ سَيِّدُ الْأَبْرَارِ: (مَعْرِفَةُ آلِ مُحَمَّدٍ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ)، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ السَّادَاتِ مُحَمَّدٍ جَعَلَ الْمُحِبِّينَ مِنْ أَهْلِ النَّشَاطِ بِقَوْلِهِ: (حُبُّ آلِ مُحَمَّدٍ جَوَازٌ عَلَى الصِّرَاطِ)، وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ الْمُبَشِّرِينَ الْأَحْبَابِ بِحَدِيثِ (وَلَايَةُ آلِ مُحَمَّدٍ أَمَانٌ مِنَ الْعَذَابِ)،¹³ وَبَعْدُ:

Kıtmîr-i bâb-ı Muhammedî ve gedâ-yı ebvâb-ı 'âl-i Ahmedî es-Seyyid Abdülkâdir el-Kâdirî el-Mülakkab bi'r-Râşid er-Rufâ'î b. es-Seyyid eş-Şeyh Mustafa el-ma'rûf bi'l-Hulûsî der ki:

Vaktâ ki Ebu'l-beşer Hazret-i Âdem aleyhisselâm'ın tıynet-i saâdetleri bahr-i hüzn ile tahmîr ve rîh-i gam ile tecfif olunmakla ebnâ-i Âdem'e 'alâ merâtibihim gumûm ve hümûm mîrâs kalmıştır. Ve bu evlâddan Ebu'l-beşer Hazretleri'ne her kimin min ciheti'l-bâtın kurbet ve vuslatı ezyed ise ânın mihan ve meşakkatı min ciheti'z-zâhir eşedd görülmektedir. Nitekim (أَشَدُّ الْبَلَاءِ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْأَوْلِيَاءِ ثُمَّ الْعُلَمَاءِ) [En ağır dert ve sıkıntılar peygamberlerin sonra velilerin sonra âlimlerin başına gelir]¹⁴ mantûkunca dünyada âlâm ve ekdârin eşedd ve a'zamı bu tavâif-i 'aliyyeye isâbet etmiş ve etmektedir. Ammâ ekser-i ehl-i Hak'ın musâb olmamış gibi göründükleri onlar belâyâyı nefislerine gıdâ ve mesâibi ruhlarına safâ kılıp إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ [Şüphesiz ki Allah sabredenlerle beraberdir]¹⁵ va'd-i celîli ile mütesellî ve إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ [Şüphesiz (o gün) sabredenlere ecirleri hesapsızca ödenir]¹⁶ beşâret-i cemîlesiyle mütena'im ve müteferrih olduklarıdır. Yoksa ekâbirin mütehammil oldukları mesâibi dağlar tahammül den âcizlerdir. Lâ siyyemâ kibletu's-sâdât ve's-sâbirîn ve ka'betu'l-eşrâf ve'l-âşîkîn hazret-i habîb-i Rabbi'l-âlemîn مِنَ الرَّسُولِ الْعَزْمِ كَمَا صَبَرَ أَوْلُو الْعَزْمِ مِنَ الرَّسُولِ (Ey

13 (مَعْرِفَةُ آلِ مُحَمَّدٍ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ، حُبُّ آلِ مُحَمَّدٍ جَوَازٌ عَلَى الصِّرَاطِ، وَلَايَةُ آلِ مُحَمَّدٍ أَمَانٌ مِنَ الْعَذَابِ) "Ehl-i beyt-i Rasulullah'ı bilmek Cehennem'den kurtuluş berati, onları sevmek sırat köprüsünden geçme izni, onların dostluğu ise azâptan kurtuluş emanıdır". Ebû Bekir Muhammed Kelâbâzî, Bahru'l-fevâid, tahk. Muhammed Hasan Muhammed-Ahmed Ferîd el-Mezîdî, Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-İlmiyye, 1999, I, 302.

14 Kelâm-ı kîbâr olarak nakledilen bu ifâde (أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْأَمْتَلُ فَالْأَمْتَلُ) (İnsanların bela ve musibetlere en çok düşer olanları önce peygamberlerdir. Sonra bu durum fazilet sırasıyla devam eder) hadisini akla getirmektedir. [Bk. Buhârî, "Kitâbu'l-merdâ", 3]

15 Bakara 2/153.

16 Zümer 39/10.

*Muhammed) sen de azim sahibi peygamberlerin sabrettikleri gibi sabret]*¹⁷ ve *فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا* [(*Ey Muhammed) sen de güzelce sabret]*¹⁸ evâmirine imtisâlen mihan ve meşakkati sabr ve tahammülden mürselinden ihvânını sebkat buyurmuşlardır. Ve Muhammediyyu'l- [72a] meşreb olan sâdât-ı kirâm ve sahâbe-i zevi'l-ihtirâm ve 'ale'l-husûs rûhu'l-'uşşâk Hazret-i İmâm Hüseyin radiyallahu anh Hazretleri'nin belâyâya sabır ve tahammülü tavk-ı beşerden hâricdir. Nitekim sutûrunu kırâatten elsinenin izhâr-ı 'acz ve mutâlâ'asından 'uyûn ve kulûbün ibrâz-ı teşekkî ettikleri vak'a-i kerbelâ cümleinin ma'lûmudur ki anda gerek İmâm Hüseyin radiyallahu anh'ın ve gerek ehl-i beytinin zaleme-i fecereden görüp mütehammil oldukları mesâib tariften müstağnîdir. Hatta safvet-i ehl-i beyt-i nebevî ve zübde-i sâdât-ı 'alevî nuru'l-milleti ve'd-dîn ve sirâcu kulûbi'l-âşikîn Cenâb-ı İmâm Ali Zeynelâbidîn -aleyhi rıdvânu rabbi'l-âlemîn- hazretlerinin Hazret-i İmâm Hüseyin radiyallahu anh'ın cennete teşriflerinden sonra ehl-i beyt ile mağarât-ı Şâm'da eyâdi-i zaleme ve fesekada mahbûsen düçar oldukları mihan ve meşakkate sabr ve tahammülleri mûcib-i tahayyürdür. Hatta ol zaman Hazret-i İmâm Ali Zeynelâbidîn nâmizâc bulunmakla a'dâ-i dîn ol nûr-i mahzı bir nâka üzerine sarıp ol hâl-i nâşâyeste ile huzûr-ı Yezîd-i pelîde irsâl ettiler. Hazret-i İmâm'ın ise henüz velînimetinden iftirâkı yâresi sarılmamış ve cedd-i a'zamı fahr-i kâinâtın huzûr-ı ma'nevîyyesi şerefînin tahassüründen hâsıl olan cerh onulmamış iken esnâ-i râhda bir kat dahî zaleme-i ceheleden rü'yet buyurdıkları zulüm ve cevri gayret-i Hâşimiyyeti tahrîk edip Hazret-i Mûsâ aleyhi's-selâm'ın رَبَّنَا اطمسْ عَلَى اَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ [Ey Rabbimiz, sen onların mallarını sil süpür ve kalplerine darlık ver. Çünkü onlar elem dolu azabı görünceye kadar iman etmezler.]¹⁹ ed'îye-i müstecâbesi misillü bârgâh-ı hazreti zî'l-intikâma arz-ı hâcât ve melce-i âlem fahr-i ümeme beyân-ı hâlât iktizâ etmekle işbu zikri-i âtî kasîde-i belîğayı tanzîm buyurup rîh-i sabâ ile ravza-ı münevvere ve şebeke-i mu'attaraya irsâl buyurdular. Bu kasîde-i şerîfe sâdât-ı 'aleviyyeden Medenî bir zât-ı fazîletsimât tarafından bi'l-vâsıta fakîre hediye olunmakla tuhfe-i velînimet cânıma minnet olup [72b] hazîne-i fuâımdan cevâhir-i nefîsesini hıfz etmekte iken lisân-ı Arab'a vukûf-i tâmmesi olmayan bazı ihvân ve uşşâk ol kasîdenin lisân-ı Türkî üzre şerh

17 Ahkâf 46/35.

18 Me'âric 70/5.

19 Yunus 10/88.

وَأَمَّا olunmasını bu fakîr-i kalîlu'l-bidâ'adan iltimâs ettiklerinde وَأَمَّا تَنْهَرُ [El açıp isteyenî sakın azarlama!] 20 âyet-i kerîmesine imtisâlen bi 'avnihî Te'âlâ taht-ı elfâzda meknûze me'ânî-i şerîfeyi 'alâ tarîki'l-icmâl beyân etmeye şurû' edip ba'de'l-hitâm nâmını *Vesiletü'l-intisâb* kıldım ki sâhib-i kasîdeye intisâbına sebep cedd-i a'zam-ı fahr-i kâinâtın kapısı eşiğine rûy-ı siyâhımı mânend-i kıtmîr-i esved vaz' etmeye vesîle ola.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَيْكَ بِبَيْتِكَ وَأَهْلِ بَيْتِكَ نَبِيِّكَ أَنْ تُبَيِّنَنَا عَلَى مَحَبَّتِهِمْ وَتُمَتِّنَا عَلَى دِينِهِمْ وَتَحْشِرَنَا مَعَهُمْ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ.

إِنْ نِلْتَ يَا رِيحَ الصَّبَا يَوْمًا إِلَى أَرْضِ الْحَرَمِ بَلِّغْ سَلَامِي رَوْضَةَ فِيهَا النَّبِيُّ الْمُحْتَرَمِ

Müfredât-ı beyt-i şerîf: (نَبِيل) feth ile vuslat ma'nâsınadır. Ekseriyâ hayırda ve matlûb-ı muntazarda isti'mâl olunur. Uşşâkın habîbin mahbûba vuslatına nâiliyyet ta'bîr ettikleri bununçündür. Bu makâmda matlûb mısra'-ı sâni'de vücûd-ı enveri temâsiyyet şerefiyle müşerref olan ravza-i mübârekedir. Vâkı'â ehl-i hubba ve ashâb-ı aşka ol buk'adan a'zam ve eşref ve hayırlı maksûd ve matlûb yaktur.

(يَا رِيحَ الصَّبَا)'daki يَا harfi nidâ; (رِيح), (رِيح)'in müfredi münâdâ-yı muzâfdır. (رِيح) zu'l-ukûl ve zî rûh olmamakla münâdâ olmakla 'inde'z-zâhir salâhiyeti yok ise de salâhiyeti olan menziline tenzîl olunmuşdur. (يَا سَمَاءُ) gibi lâkin 'inde ehlî'l-hakîka (رِيح)'in münâdâ olmağa salâhiyeti vardır. Çünkü hakâyik-i eşyâya muttali olan zevâtın [73a] 'indinde cümle eşyâ zevi'l-ervâh olmakla surette zî rûh görünmek meselâ bir taşa veya bir ağaca hitâb anların nezdinde hakîkattir. Nitekim Hazret-i Rasûl-i kibriyânın eşcâr ve ahcâra hitab-ı saâdetleri hakîkattir, fe'fhem. (صَبَا) sâd'ın fethi veya dammiyla vakt-i seherde Ka'be tarafından esen yeldir ki, Yusuf aleyhisselâm'ın mübârek rîh-i tayyibesini Yakûb aleyhisselâm'a hizmet-i müftehire olmak üzere rîh-i sabâ Hak celle ve 'alâ'dan isti'zân etti ki "Ya Rab, kamîs-ı Yusuf'u beşîr-i Yahuza Hazret-i Yakub'a erîştirmeksizin rîh-i Yusuf'u ben Yakûb aleyhisselâm'a îsâl edeyim. Bu sebeple ol nebiyy-i zîşânın hizmetiyle mübâhât edeyim" dedikte taraf-ı Bârî'den me'zûnen rîh-ı tayyibe-i Hazret-i Yusuf'u Hazret-i Yakûb aleyhisselâm'a seksen fersah mahalden yetiştirdi. Ol zaman Hazreti Yakûb اِنِّي لِأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ [Ben Yusuf'un kokusunu duyuyorum] 21 buyurdular.

20 Duhâ 93/10.

21 Yusuf 12/94.

(نَلْت) kelimesine mef'üldür. (أَرْضِ الْحَرَمِ) Medîne-i Münevvere 'alâ sâkinihâ efdalu't-tahiyye'de bir kıt'a-i mübârekeki ki şâri'ânın ihtirâmını cümle üzerine vâcib kılmıştır. (بَلِّغْ) kelimesi cezâ-ı şarttır ve nidânın cevâbıdır. (سَلَامِي) tahiyye ve ikrâm ve ta'zîm ve ihtirâm ma'nâlarını müstemildir. (رَوْضَةَ) ravza, bostandır ki, envâ'-ı nebâtât ve esnâf-ı ezhâr ve 'uyûn-i câriye ile meşhûn ola. Bundan murâd zâtu'n-nûr ve'l-bereket ve sâhibu'r-rahme ve'n-nadra mahbûb-ı Hudâ'nın izzet ve şerâfet ve nezâfet ve tarâvet ile istirâhat buyurdıkları menzilu'l-kerâmât ve yunbû'u'r-Rahmân ve matla'u'l-meserrât olan buk'a-i mübârekesidir ki eşref-i emkine ve efdal-i etribedir. Hattâ bilâ hilâf türâb-ı beyt-i Hudâ'dan efdaldır. Çünkü nebiyy-i zîşânın bi-cesedihî kabr-i şerîfinde hayy dahî bulunmakla civâriyet şerefiyle ol turâb müşerref ve mufaddal olmuştur. Nitekim İmâm Bûsiri'nin [73b]

لَا طَيْبَ يَعْدِلُ تَرَبًا ضَمَّ أَعْظَمَهُ طَوْبِي لِمُنْتَشِقٍ مِنْهُ وَمُلْتَمِسِمْ

buyurdıkları bu ma'nâdır.²²

(فِيهَا النَّبِيُّ الْمُحْتَرَمِ) Nebiyy-i ekrem (نَبَأ) 'den müştak kılınır ise (فَعِيل) bi-ma'ne'l-fâil olup Hakk'ın ulûhiyyet ve vahdâniyyetini ve evâmîr ve nevâhisini halka haber verici ma'nâsına olup ve eğer nübüvvetten müştak kılınır ise fail bi ma'ne'l-mef'ül olup derecesi iyice ve mertebesi 'âlî ve kadri muhterem ma'nâsına olur. Egerçi nebî lafzı sâir enbiyâ ve mürselîne dahî itlâk olunur ise de enbiyâ ve mürselînden her biri bir tâifeye irsâl olunduklarından nübüvvetleri ol tâifeye hâs olup bizim peygamberimizin nübüvveti bütün ehl-i dünyaya 'âmdır. Binâenaleyh nebî lafzı 'ale'l-ıtlâk zikr olundukda ferd-i ekmel ma'nâsına Hazret-i fahr-i kâinât efendimize ism-i hâs olur.²³ Muhterem اِحْتِرَام 'dan ism-i mef'üldür. Evvelin ve âhirin lisânlarında ve semâvât ve arazînde zâten ve sıfâten ihtirâm olunmuş ma'nâsınadır.

Ma'nâ-yı beyt-i şerîf: (إِنْ نَلْت) eğer sen nâil ve vâsıl olur isen. (يَا رِيحَ الصَّبَا) ey rasûl-i uşşâk olan sabâ rüzgarı (يَوْمًا إِلَى أَرْضِ الْحَرَمِ) günlerden bir günde arz-ı Harem'e vâsıl olur isen (بَلِّغْ سَلَامِي رَوْضَةَ فِيهَا النَّبِيُّ الْمُحْتَرَمِ) benim selâm ve ta'zîmimi ol ravza-i mübârek-i münevvere-i mu'attaraya tebliğ eyle ki

22 Abdülkâdir Râşid, *Vesîletu'r-rahme tahmîs-i Kasîdeti'l-bür'e*, s. 12. Onun mübârek kemiklerini ihtivâ eden o topraktan gelen koku gibi güzel bir koku yoktur. O toprak içine çekenler ve öpenler için ne güzeldir.

23 Nitekim (فِيهَا النَّبِيُّ الْمُحْتَرَمِ) 'deki (نَبِي) 'den murâd Hazret-i Muhammed aleyhi's-salavâtü'l-ehad olduğu gibi.

ânda nebiyy-i muhterem ve rasûl-i mufahham –sallallahu aleyhi ve sellem- sâkindir. Yanî ey hâk-i pâ-yı mahbûb-ı Hudâ neyl u vuslat arzusuyla vakt-i seherde hazîn hazîn rezân ve dû çeşm-i hakîkatten irâka ve icrâ-yı dümû'-i cân edip ebdân-i insân ve ecsâm-ı eşyâya halâvet ve hayât bahş eden rîh-i sabâ eğer ol mahbûb-i bî-misâl ve ol ma'şûk-ı kesîru'n-nevâl hazretlerinin Harem-i saâdeti tozuna günlerden bir gün yüz sürüp tahassürü vuslata gurbet ve fırkati kurbete tahvîl [74a] etmeğe nâil ve vâsıl olur isen ma'den-i nûr-i rahmet-i ilâhî olan cedd-i münevver ravzasına üftâdesi Ali Zeynelâbidîn bendesinin tahiyye ve ikrâmını bilâ kusûr tebliğ kılıp benim bu hâl-i hasretimi ve eyâdî-i zalemede çektüğim mihnetimi dahî arz ve beyân et.

مِنْ وَجْهِهِ شَمْسُ الضُّحَى مِنْ خَدِّهِ بَدْرُ الدُّجَى مِنْ نُورِهِ نُورُ الْوَرَى مِنْ كَفِّهِ بَحْرُ الْخَضَمِ

Ma'lûm olsun ki Hazret-i İmâm 'aleyhi ridvânü's-selâm rîh-i sabâyı kendi ile nebiyy-i zîşân meyânında elçi kılıp irsâl-i ta'zîm buyurduktan sonra buyurdular ki “Ey rîh-i sabâ sen ve ol-mahbûb-i Hâlık-ı âlem ve sertâc-ı cemî'-i ümem –sallallâhu aleyhi ve sellem-'in evsâf-ı kesîre ve nu'ût-i vefiresini her rezân ettikçe isâbet ettiği eşcâr ve ahcâr ve ezhâr ve esmâr ve eşyâ-i sâireden kiminden lisân-ı hâl ve kiminden zebân-ı makâl ile istimâ' etmekte sin benden dahî istimâ' et sana bahirden bir garfe belki katre şem'den bir lem'a belki bir zerre söyleyip

مَا إِنْ مَدَحْتُ مُحَمَّدًا بِمَقَالَتِي وَلَكِنْ مَدَحْتُ مَقَالَتِي بِمُحَمَّدٍ

[Sözümle Muhammed (a.s.)'i methetmiyorum. Ancak Muhammed (a.s.)'in mübârek isimleriyle makâlemi övüyorum.] mefâdınca evvelâ kendi lisânımı sâniyen senin hakikat kulağını tezyîn ve tahliye edeyim.

Müfredât-ı beyt-i şerîf: (مِنْ وَجْهِهِ) 'de harf-i cer mukadder (مُتَّبَسِّسٌ) veya (مَأْخُودٌ) kelimelerine mütâallaktır.²⁴ (وَجْه) 'alâ vechi'l-kemâl tezyîn ve tenvir olunmuş sâhibu'l-hüsn u cemâl efendimizin mübârek yüzüdür ki hüviyyet-i Muhammediyye yanî cemî-i kemâlât-ı insâniyyeyi câmi'a olan hüviyyet-i 'aliyyenin mir'âtıdır ki (الظَّاهِرُ عُنْوَانُ الْبَاطِنِ) [Zâhir, bâtının unvânıdır] fehvâsınca andan sîret-i Muhammediyyeyi herkes hâlince ru'yet ederler fa'raf.

(شَمْسُ الضُّحَى) şemsin ufuk-i felekten irtifâ'-ı mahsûs ile irtifâ' vaktidir ki şemsin [74b] âfâkı ihâta ve âlemi kemâle işrâkı vaktidir. (مِنْ خَدِّهِ) 'de harf-i

24 Çünkü harf-i cerrin müteallakı makamına münasip takdîr olunmak kâidedendir.

cerrin mütaallakı (من وجهه)'deki misillü mukadderdir. (خَدِّ) yanak ma'nâsına zamîri (مُحْتَرَم) 'e râcidir.

(بَدْرُ الدُّجَى) bedr, kamer şems ile tamâm mukâbil olup kamerin şemsten istifâda-i nûrı tamâm olup eczâ-i kamerden münevvere olmadık bir cüz'ü kalmadıkta bedir derler. Bu dahî ayın on dördüncü gecesidir. (دَجِيَّة), (دُجَى)'in cem'i karanlık ma'nâsınadır.

(مِنْ نُورِهِ)'de harf-i cerrin mütaallakı ma'lûm, nûr (الظاهر بنفسه المظهر لغيره) [*kendi ile görünen ve başka şeyleri gösteren*] ile muarrefdir. (وَرَى), (نُورُ الْوَرَى) feth ve med ile mahlûkât ma'nâsınadır. (حَضَم), (مِنْ كَفِّهِ بَحْرُ الْحَضَم) hâ-i mu'cemenin kesri dâd'ın feth ve teşdîdiyle kesret-i 'atâ ve ihsân ma'nâsınadır.

Ma'nâ-yı beyt-i şerîf: (مِنْ وَجْهِهِ شَمْسُ الضُّحَى) Ey rîh-ı sabâ seni hâk-i pâ-yi 'ulyâsına yüz sürmeğe irsâl ettiğim öyle nebiyy-i muhterem ve rasûl-i muhaffam sallallahu 'aleyhi ve sellem'dir ki ânın mübârek vech-i şerîfini nûrundan vakt-i duhâda âlemi kemâliyle işrâk eden şemsin nûr ve ziyâsı ahz u iktibâs olunmuşdur. Şems ol sâhibu'l-hüsni ve'l-behâ sallallahu aleyhi ve sellem'in nûr-i vechinden bir cüz ve bir eser olmakla

هُوَ الشَّمْسُ فِي كَيْدِ السَّمَاءِ وَنُورُهَا يَعْشَى اللَّيْلَ وَمِشَارِقًا وَمِغَارِبًا

[*O semânın ortasındaki güneş gibi etrafını parlatmaktadır. Onun ışığı doğuda ve batıda geceyi kaplamaktadır*]²⁵ mefâdınca bu âlemi şarkan ve garben tenvîr ve tezyîn eden hakîkatte sâhibu'n-nûr 'aleyhi salavâtü'l-gafûr efendimizin nûr-i vechidir. Lâkin ol nûr, perde-i vakâr ve hicâb-ı heybet ile mestûr olduğundan halk bu âlemin rûşenliğini şems-i mahsûs-i mecâzîden zannedip şems-i hakîkatten gaflet etmişlerdir.²⁶ Vâkıâ ol nûr-ı mahzın cemâl-i bâ-kemâlinin nûr-ı hakîkîsini âlem-i dünyâda heybet ve vakâr perdesiyle Hak Te'âlâ örtmeye idi hiçbir ahad ânın mübârek cemâline bakmaya kâdir olamaz idi.²⁷ Nitekim eser-i nûr-i saâdet [75a] olan şemse bakmağa bu gün tâkat getiremezler, kezâlik fahr-i âlemin nûrundan bir cüz olan nûr-ı cemâlî Hazret-i Yûsuf'u tâife-i nisâ vak'a-i ma'lûmede ru'yet ettiklerinden ellerinde bulunan sikkîn ile yedlerini kesip ve eser-i cerhten haberdâr olmayıp (حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ) [*Hâşâ, Allah için bu bir*

25 Şiir meşhur Arap şairi Mütenebbî'ye aittir. Bk. Mütenebbî, *Divân*, Dâru Beyrût 1983, s. 111.

26 Biçâre mâhîlerin derûn-i bahirde sudan gaflet edip su talep ettikleri gibi.

27 Ve ammâ âlem-i dünyada urefâ ve küberâdan bazıları mertebeleri mikdar hakikat-i Muhammediyyeden hissedâr olmuşlar ise de yine âciz ve kâsır olup bir ehad bi-künhihi hakikat-i Muhammediyyeyi idrâk ve ihataya kâdir olamamıştır.

beşer değil. Bu ancak şerefli bir melektir]²⁸ dediler. Yani Hazret-i Yûsuf'un hüsn-i fâiki ve cemâl-i râiki nisâyı mütehayyir ve medhûş kılıp ve cevârih ve azâlarını bir nehc-i ihtiyâr-ı hareketten men etmekle ne işlediklerini ve ne söylediklerini bilmediler. Hatta Yusuf aleyhisselâm'ın beşeriyetine kâil olmayıp kemâl-i taaccüblerinden melektir dediler. Bu takdirce hüsn ve nûran ahsen-i enbiyâ olan nûr-ı mahzın cemâli mestûr olmaya idi müşâhedeye halk nice tâkat getirir idi. Mülâhaza oluna lâkin âhirette kuvve-i bâsıra mer'îye göre halk olunacağından ol nûr-i cemâli perdeden ârî olarak zuhûr ettikde müşâhedesiyle uşşâk memnûn ve mahfûz olacaktırlardı. Hatta cennette cemâlullahdan sonra elezz-i ni'am ru'yet-i cemâl-i Muhammedî olacaktır. (يسرنا الله تعالى)

(مِنْ خَدِّهِ بَدْرُ الدُّجَى) ey rîh-i sabâ senin hâkpây-ı 'ulyâsına yüz süreceğin öyle nebiyy-i muhterem ve rasûl-i mufahhamdır ki ânın mübârek hadd-i saâdeti nûrundan leyâlî-i deciyyeyi nehâr gibi rûşen kılan nûr-i bedr ahz u iktibâs olunmuştur. (نُورُ الْقَمَرِ مُسْتَفَادٌ مِنَ الشَّمْسِ) [Ayın ışığı güneşten alınmıştır] mefâdınca buradaki nûr-ı münîr hadd-i saâdetten müstefâd ve muktebes ve ondan bir cüz' olup ona eser olmakla hakîkatte âlemde zulmet ve siklati müzil nûr-ı Muhammedî olmuştur. Nitekim قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ [Size Allah'tan bir nûr gelmiştir]²⁹ ve وَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا، رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ [Allah size gerçekten bir uyarıcı kitap indirmiştir. İman edip sâlih amel işleyenleri karanlıklardan aydınlıklara çıkarması için size Allah'ın ayetlerini açık açık okuyan bir elçi göndermiştir]³⁰ âyetleri buna şâhiddir. Her ne kadar mahtûmu'l-basar ve matbu'u'l-fuâd ol nûr-i münevver bilmez ise de (الشمسُ شمسٌ وإن لم يرها الضريُّ) [Kör görmese de güneş güneştir] mefâdınca [75b] şems bizâtihâ bir kevkeb-i münîrdir. Her ne kadar anadan gözsüz kimse anı görmez ise de.³¹

28 Yusuf 12/31.

29 Mâide 5/15.

30 Talak 65/10-11.

31 Malum olsun ki mine'l-kadîm âdet-i bülegâ ve âdâb-ı fusahâ hüsn-i cemâl-i Muhammedîyi medh ve beyan edecekleri vakitte şems ve kamere teşbih ederek halka tefhim ve ta'rif ederler. Bunda ise nev'-i kusûr olmakla ya'nî ekmeli nâkusa teşbide noksan bulunmakla ulemâ cebren li'n-noksân ana teşbih-i maklûb ta'bir ettiler. Ammâ Hazreti İmâm -aleyhi rıdvânü's-selâm- bu silk üzere beyân etmeyip belki eserden müessire ve cüzden külle intikâl tarikiyle cemâl-i Hazreti fahr-i âlemi kemâl-i letâfet ve zerâfetle belîğâne medh ve halka tefhim buyurdular. Ânınçün inde'l-bülegâ bu mısra bir cevher-i e'azz-ı bahâdır ki ona kıymet ma'dûmdur. Radi-yallahu anhu ve an sâirât.

(مِنْ نُورِهِ نُورُ الْوَرَى) Ey rîh-i sabâ senin hâk-i pâ-yi 'ulyâsına yüz süreceğin öyle nebiyy-i muhterem ve rasûl-i mufahham sallallahu aleyhi ve sellem'dir ki ânın nûr-i saâdetinden kâffe-i halâıkın nûru ahz u iktibâs olunmuştur. Ya'nî ol nûr-ı mahzdır ki envâr-ı halâık ânın şîrâresidir. Ber muktezâ-yı [Ben Allah'tanım, müminler de bendendirler]³² ve ber mûcib-i [أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ نُورِي ثُمَّ خَلَقَ الْأَشْيَاءَ مِنْ نُورِي] [Allah'ın yarattığı ilk şey benim nurumdur. Sonra varlıklar benim nurumdan yaratılmışlardır]³³ nûr-ı Ahmedî cümle eşyâya üm menzilesinde olup kâffe-i kâinât andan tevellüd etmiştir. Binâenaleyh fahr-i âlemin sıfât-ı memdûhasından biri dahî ümmîdir. Alâ kavli ümmî ümme mensûbdur. Üm oldur ki vücuduna bâ'is olduğu gibi server-i âlem dahî kâinâtın vücûduna sebebidir.

(مِنْ كَمِّهِ بَحْرُ الْخِضْمِ) eh rîh-i sabâ senin hâk-i pâ-yı 'ulyâsına yüz süreceğin öyle nebiyy-i muhterem ve rasûl-i mufahham sallallahu aleyhi ve sellem'dir ki ânın mübârek keff-i saâdetinden ni'am ve ihsân bahri ahz olunmuştur. Yani menba'-ı ni'am ve maksem-i lutf u kerem ol yed-i beyzâ olup dünyâ ve ukbânın nimetleri ehl ve ashâbına ânın vesâtatıyla taksîm ve tevzî olunmuştur. Ol veliyy-i ni'am ve bâ'is-i lutf u keremdir. Zîrâ ânın vücûda gelmesi irâde olunmaya idi dünyâ ve mâ fihâ âhîret ve mâ fihâ halk olup vücûda gelmez idi. Yani maksûd-i ezeli ânın vücûdu olmakla zevât-ı halâık ol zâtın mevcûd olmasına muhtâc ve mütevakıf oldu ve zevât-ı halâika dû cihânda teveccüh edecek ni'am ve ihsân dahî ol zât-ı saâdet sıfâtın cânib-i devletinden zuhûr ve hurûc olunmağa muhtâc ve mütevakıf oldu. Fa'raf hâzâ.

مَرْفُوعَةٌ آيَاتُهُ مَكْشُوفَةٌ رَايَاتُهُ مُدُنُ السَّحَا ذَاتُهُ بَلْ ذَاتُهُ مَحْضُ الْكَرَمِ

Müfredât-ı beyt-i şerîf: (مَرْفُوعَةٌ آيَاتُهُ) rif'at azamet ve yücelik ma'nâsınadır. [76a] (آيَةٌ) kelimesinin cemî alâmet ma'nâsınadır. Murâd mu'cizâtıdır. Mu'cize-i nebevî alâmet-i nübüvvet olmakla âyet denir. Ve âyet lafzı nebiyy-i zîşândan tahaddîye makrûn olarak sâdır olan havârik-ı âdiyye mahsûsdur. Gayra ıtlak olunmaz, burhân lafzı gibi.³⁴

(مَكْشُوفَةٌ رَايَاتُهُ) (كَشَفَ) açılmak ma'nâsınadır. (رَايَةٌ) kelimesinin cem'î alem ve livâ ma'nâsınadır. Bu makâmda râye dünyadaki 'alem-i nübüvvet âhîretteki livâ-i şefâ'tten e'amdır. Zîrâ bunlardan her biri müstemirran

32 Hadisin sıhhati hakkındaki değerlendirmelerle ilgili olarak bk. Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, Mektebetu'l-Kudsî, I, 205.

33 Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, I, 270.

34 Ve dahî âyât 'âm zikr olunmağa âyât-ı Kur'âniyye dahî şamildir.

mekşüfdur, melfûf olmak şânlarından değildir. (مُدُنُ السَّجَا), (مُدُنُ) mîm'in ve dâl'in fethiyle³⁵ (مَدِينَةٌ)'nin cem'idir. (ذَاتُهُ) zamîri nebiyy-i muhtereme râcidir. (بَلِّ ذَاتَهُ مَحْضُ الْكَرَمِ), (بَلِّ) kelimesi bu makâmda kaviden akvâya terakkî içindir. (نَفْسُ الْكَرَمِ) ve (مَحْضُ الْكَرَمِ), (عَيْنُ الْكَرَمِ) demektir. Kemâl-i mübâlağa kasdıyla.

Ma'nâ-yı beyt-i şerîf: (مَرْفُوعَةٌ آيَاتُهُ) Ey rîh-i sabâ senin hâk-i pâ-yi 'ulyâsına yüz süreceğin öyle nebiyy-i muhterem ve rasûl-i mufahham salallahu aleyhi ve sellem'dir ki ânın nübüvvet ve risâletine delâlet eder âyât ve mu'cizâtı refî'a ve azîmedir. İmâm Kastalânî rahmetullahi aleyh'in buyurduğu üzre fahr-i âlem efendimizin mu'cizât-ı refî'ası üç kısımdır:

Kısm-ı evvel zât-ı saâdeti 'arsa-ı vücûda kadem basmadan vâki olanlardır. Anlara ilmen kable'l-bi'se olduğundan irhâsât ta'bîr olunur. Nitekim Tevrât ve İncil'de ve sâir kütüb-i semâviyyede zıkr ve na'tı hurûc edip arz-ı Arab'dan hurûc edeceği mezkûr ve mestûr olması ve sade-i Hazret-i Âmine radiyallahu anhâ'da dürr-i Muhammedî'nin zuhûru gecesinde yerlerde ve göklerde münâdîlerin beşâretle halâika nidâsı ve putların başı aşağı geldiği ve kavm-i Kureyş ziyâde kaht ve ğalâya mübtelâ idiler, ol sene kaht ve ğalânın def' ve ref' olunması gibi hattâ tâife-i [76b] Arab ol seneye senetü'l-feth ve'l-ibtihâc tesmiye ettiler.

Kısm-ı sâni dünyayı teşriflerinden âhir ömr-i saâdetlerine değin zâhir olanlardır. Meselâ leyle-i velâdet-i Muhammediyyede âlemin nûr ile müzeyyen ve münevver olması ve Medâin'de evvân-ı Kısra'nın yıkılması ve Taberiye denizinin yere göçüp yerinden ateş ve duhân çıkması ve Fâris vilâyetinde ateşperestlerin bin seneden beru yanan ateşleri sönüp yerinden su çıkması ve meşhûr-ı âfâk olan şakk-ı kamer ve tekellüm-i keler ve keff-i saâdetlerinde hasânın tesbîh etmesi ve eşcâr ve ahcârın salât u selâm kılması gibi ve sâir gerek irhâsât ve gerek mu'cizât-ı rafî'a ki nakele-i ehâdis isnâd-ı sahîh ile rivâyet kılıp kütüb-i mu'teberede ber tafsil tahrîr kılmışlardır.

Kısm-ı sâlis ba'de'l-vefât zuhûra gelen âlâmâtıdır, bunlar lâ yuhsâdir. Nitekim her asırda ve her zamanda evliyâ-i kiramdan bir emr-i hâriku'l-âde zuhûr ettikte ol fahr-i âlem efendimizin mu'cize-i bâhiresindendir. Zira ol veliden zuhûru rasûl-i kibriyânın ümmeti olmak berekâtiyledir. Hak Te'âlâ evliyâ-i kirâmında elinde hâriku'l-âde halk etmek metbû'ları rasûl-i ekrem'in şân-ı devletine ta'zîm etmek delîldir ve belki cümle rüsûl-i kirâmın getirdiği her bir âyât ve mu'cizâtın onlara ittisâli ve vusûlü nûr-i

35 Dammiyla olmalıdır. [n. n.]

Muhammediden ve ol nûr hürmetindedir. Hâsılı

وَكُلُّ آيٍ آتَى الرَّسُولَ الْكِرَامُ بِهَا فَإِنَّمَا اتَّصَلَتْ مِنْ نُورِهِ بِهِمْ³⁶

mefâdınca gerek rusûl-i kiramin ve gerek evliyâ-ı zevi'l-ihtirâm hazerâtının ellerinden zuhur eden mu'cizât ve kerâmât fahr-i âlem efendimizin kadr-i saâdetlerine ta'zîm ve mu'cize-i bâhiresinin ibrazı içindir yoksa âhardan değildir.

(مَكْشُوفَةٌ رَأْيَاتُهُ) ey rîh-i sabâ senin hâk-i pâ-yı 'ulyâsına yüz süreceğin öyle nebiyy-i muhterem ve rasûl-i mufahham sallallahu aleyhi [77a] ve sellem'dir ki ânın alemleri ve livâları mekşûflardır. Fîmâ ba'd lef olunmak şânlarından değildir. İmdi her nebînin yerinde mekşûf bir hidâyet 'alemi olup zamânında kavmi ol 'alemin tahtına davet eder. Taht-ı 'aleme dâhil olanlar cüyûş-i hidâyetten dâhil olmayanlar asâkir-i dalâletten ma'dûd olurlar idi. Her ne zaman ol nebî âhirete teşrîf etse idi ol 'alem lef olup diğer meb'ûs olan bir nebînin alemi keşf olur idi. Vaktâ ki peygamber-i âhiru'z-zamân meb'ûs oldukda keşf ve nasb buyurduğu alem-i hidâyet gerek zaman-ı hayatlarında gerek zaman-ı intikâllerinde bâkî olup lef olunmaktan masûn olmağla ile'l-ebed mekşûfen bâkî kalmıştır. Nitekim zât-ı saâdeti cenneti teşrîf ve tezyîn buyurduktan sonra ol 'alem-i hidâyet hulefâ-yı râşidine ve onlardan sonra karnen ba'de karnin hayr-ı kurûne nakl edip her asırda vâris-i ekmel yedlerine emâneten intikâl etmekle onlar dahî taraf-ı nebevîden ümmeti ol 'alem altına davet kılmaktadırlar. Ashâb-ı hidâyet ânın tahtına cem olup ümmet-i icâbetten ve kavm-i hidâyetten olurlar. Erbâb-ı şakâvet ândan ibâ edip ehl-i dalâletten olurlar. Vaktâ ki yevm-i kıyâmet oldukta evvelâ ol 'alem-i hidâyet mekşûfen zuhûr edip ânın tahtında ashâb-ı hidâyet ve belki cümle enbiyâ ve mürselîn cem ve haşr olmağla mihan-i rûz-i cezâdan emîn olsalar gerektir.

(مُدُنُ السَّخَا ذَاتُهُ) öyle nebiyy-i muhterem ki ânın zât-ı saâdeti cûd u sehâ u kerem u atâ medînesidir. İmâm Müslim rivâyetinde vârid olmuşdur ki Hazret-i fahr-i kâinattan her ne nesne istenir ise ol ânı ihsân eder idi. Eğer mes'ûl indinden mevcûd ise, eğer mevcûd değil ise sonra vermek üzere va'd buyururlar idi. Kat'â fahr-i âlemden mümkinu'l-î'tâ bir mes'ûl hakkında "lâ" lafzı [77b] istimâ olunmamıştır.³⁷ Nitekim Hazret-i Hassân radyallahu anh bu ma'nâyı müfid:

36 Abdülkâdir Râşid, *Vesiletu'r-rahme tahmîs-i Kasîde-i Bür'e*, s. 11. [Yüce peygamberlerin getirdiği her bir mucize ancak onların Hz. Peygamber'le bağlantıları sebebiyledir.]

37 Muslim, "Fezâil", 81.

مَا قَالَ قَطُّ إِلَّا فِي تَشْهَدِهِ * لَوْلَا التَّشْهَدُ لَمْ تُسْمَعِ إِلَّا لَا

buyurmuşlardır.³⁸

(بَلْ ذَاتُهُ مَحْضُ الْكَرَمِ) belki ol nebiyy-i muhteremin zât-ı saâdeti ayn-ı kerem ve lütüfdür ki Hak Te'âlâ zât-ı saâdetini mahlûkâta kerem ve nimet ve lütuf ve rahmet olmak üzere irsâl buyurmuşlardır. Halâık dahî ol rahmet ve keremden 'alâ merâtibihim hissedâr olmuşlardır. Ânınçün kimi lisân-ı hâl ile ve kimi zebân-ı makâl ile fahr-i rüsûlün fazl u keremini ve cûd u himemini medh u senâ etmişler ise de Hazret-i Hassân –radıyallahu anh'ın:

لَهُ هِمَمٌ لَا مُنْتَهَى لِكِبَارِهَا * وَهَمَّةُ الصَّغْرِ أَجَلٌ مِنَ الدَّهْرِ³⁹

beyti meâlince himem-i 'aliyyesi ve kerem ve sehâ ve sıfât-ı müstahsene-i sâiresi mahdûd ve ma'dûd olmamağla itirâf-i acz edip sâkit kalmışlardır. Beyit:

*Anı çün medh ede bizzât Hübâvendî kerîm
Medhine kanda bulur nev-i beşer istidâd*

meâlince evvelin ve âhirin habîb-i rabbi'l-âlemîn efendimizin sîret-i hasene ve sûret-i müstahsenesi medhinde bir hadde eriştiler ki ânda acz tahakkuk edip sükût ile beste leb oldular.

فَاقَ النَّبِيِّنَ فِي خَلْقٍ وَفِي خُلُقٍ * وَلَمْ يَدَانُوهُ فِي عِلْمٍ وَلَا كَرَمٍ⁴⁰

mefâdınca bilirler ki kemâlât-ı muhammediyye gayr-ı mütenâhiye olup mehâsin-i zâtiyye ve sıfâtiyyesinde şerîkten münezzeh ve müberrâdır.⁴¹

38 Hassân b. Sâbit divanında böyle bir beyte rastlayamadık. Ancak Farazdak Divan'ında buna çok yakın لَوْلَا التَّشْهَدُ كَانَتْ لَأَوْهَ نَعْمَ şeklinde bir beyit vardır. (İliyya el-Havî, Şerhu divani'l-Farazdak, Beyrut: Dâru'l-kitabi'l-Lübnani, 1983, II, 354.

39 Beyit Bekir b. en-Nitâh'a aittir. Bk. el-Müberred, el-Kâmil fi'l-lugati ve'l-edeb, tahk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim, Kahire: Daru'l-Fikri'l-Arabi, 1997, III, 95.

40 Abdulkadir Râşid, Vesiletü'r-rahme tahmîs-i kasîde-i bür'e, s. 7. O, bütün peygamberlerden yaratılış ve ahlak olarak üstündedir. Ne ilim ne de kerem ve şeref konusunda ona yaklaşamazlar.

41 Medhinde hâdim oldu lâl

İzhâr-ı acz etti makâl

Evsâfın eylerken hayâl

Hâtiften erdi bir nidâ

Nâzım hâmûş ol beste leb

قُرْآنُهُ بُرْهَانُنَا نَسْخًا لِأَيَّامٍ مَّضَتْ إِذْ جَاءَنَا أَحْكَامُهُ كُلُّ الصُّحُفِ صَارَ الْعَدَمُ

Müfredât-ı beyt-i şerîf: (قُرْآنُهُ بُرْهَانُنَا) Kur'ân damm u med ile cem' etmek ma'nâsınadır. (قُرْآنُهُ), Kur'ân tesmiyesi süver u âyâtı câmi' olduğundandır veya 'ulûm-i evvelîn ve âhirîni ve cemî'-i hikem ve ma'ârifi câmi' olduğundandır. Zamîr, nebiyy-i muhtereme râcidir. Kur'ân'ı nebiyy-i zîşân'a [78a] nispet قُرْآنًا إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا [Şüphesiz biz ona Kur'ân'ı indirdik]⁴² âyeti delâletiyle ânâ münezzel olduğundandır. Yoksa fi'l-hakikâ Kur'ân kelâm-ı rabbi'l-âlemîndir. (بُرْهَان) hüccet ve delil ma'nâsınadır. Cem'i (بُرَاهِين) gelir.

(نَسْخًا لِأَيَّامٍ مَّضَتْ) nesh izâle ve tebdîl ma'nâsınadır mahlûka nazar ile, ammâ ilm-i Bârî'ye nazaran beyân-ı mahzûd ki hükmün gâyetine taalluk eder yani hükm-i şer'î sâbıkın intihâsını nef'an li'l-ibâd beyân olur. (أَيَّامٍ) 'in cem'idir. Bu her makamda mutlak vakit ma'nâsınadır. (مَضَى) geçmek ma'nâsınadır. Evkât-ı mâziyeden murâd zamân-ı Ebu'l-beşerden zamân-ı nüzûl-i Kur'ân'a değin olan evkât-ı ma'lûmdur.⁴³

(إِذْ جَاءَنَا أَحْكَامُهُ) zurûf-ı zamânîyyedendir. Bu makâmda ta'lîl içindir. (قُرْآن) 'ün cem'i zamîr (قُرْآن) 'a râcidir. (حُكْم) , (أَحْكَام) kelimesine illetir.⁴⁴ (نَسْخًا)

(صُحُفِ), (صَارَ) fiilinin fâilidir. (كُلُّ الصُّحُفِ صَارَ الْعَدَمُ), (كُلُّ) (صَحِيفَةً) 'nin cem'i. Sahîfe enbiyâ-i sâbika nâzil olan kitâbdır. (صَارَ) (صَارَ الْعَدَمُ), demektir. Edât-ı teşbîhin hazf olunması kemâl-i mübâlağa kasdındandır. (زَيْدٌ أَسَدٌ) gibi.

Ma'nâ-yı beyt-i şerîf: (قُرْآنُهُ بُرْهَانُنَا) ey rîh-i sabâ senin hâk-i pây-i 'ulyâsına yüz süreceğin öyle nebiyy-i muhterem ve rasûl-i mufahham sallallahu aleyhi ve sellem'dir ki ânın üzerine nâzil olan Kur'ân-ı Kerîm bizim burhân ve hüccetimizdir. Çünkü Kur'ân-ı Celîl sâhib-i i'câzdır. Yanî gerek hüsn-i te'lîfi gerek fesâhat ve belâğati gerek killet-i elfâz ile kesret-i ma'âniyi ifâdesi cihetiyle ve gerek evvelînin ahvâlini ihbâr ve âhirînin ahvâlini inbâi cihetiyle ve gerek kerrât ve merrât ile okuyup dinleyenlere safâ ve surûr bahş edip kat'â istimâ ve kıraatinden nefret ve sıklet gelmemesi ve ulûm-i evvelîn ve âhirîni ve bi'l-cümle ma'ârif ve hikemi câmi olması ve sâir havâss-ı kesîresiyle

Haddin değil eyle edeb

Bu vakte dek olmuştu hep

Şâirlere birden salâ

42 Yusuf 12/2.

43 'Alâ rivâyetin altı bin altı yüz altmış senedir denildi.

44 Takdîr-i ibâre (عبارة القرآن ناسخ الإفادات الماضية لأن حكم القرآن لما جاءنا صار كل الصحف كالعدم) demektir.

[78b] âharı mu'ârazadan ve mislini ve bu aksar sûre ile olsun ityândan âciz kılmıştır. Ânınçün muârizîn ve mütemerridîn ve müştebbihînin da'âvî-i bâtıla ve akvâl-i fâsıdeleri onunla red ve ibtâl kılınıp sâhib-i Kur'ân aleyhi salavâtü'r-rahmân efendimizin nübüvvet ve risâletinin Hak ve şeriatının sâbit idüğü isbât kılınmıştır. Nitekim ulemâdan bir tâife dediler ki Hazret-i Rasûl-i ekremin tâife-i Arab'a getirdiği kelâm-ı mu'ciz nizâm Hazret-i İsâ aleyhisselâm'ın ettiği ihyâ-yı mevtâ ve ibrâ-i ekmehden âyette a'ceb ve velâyette evzahdır. Zîrâ ânın kavmi ihyâ-yı mevtâ ve ibrâ-i ekmeh etmeye tama'ları yok idi. Aralarında ol davâyı eder ve ol makûle ilim ve 'amele küşş eder kimse yok idi. Ammâ tâife-i Kureyş mûmâreseten kelâm-ı fasîhde sa'y-ı belîğ edip mâbeynlerinde müsta'mel ve mütedâvil olan fusahâ ve bülegâ kelimâtı idi ve iftihâr ve mübâhâtları dâimâ fesâhat ve belâgatla idi. Bunlar böyle iken ve Kur'ân-ı azîmü's-şân min ciheti'l-hurûf kendi kelimaları cinsinden iken mesel getirmeye âciz oldukları mücerred rasûl-i ekrem efendimizin âyet-i risâlet ve delîl-i nübüvveti olmak için idi. Binâen aleyh isbât-ı risâlette bize bundan vâzih delîl ve bundan kavî burhân olmaz. Çünkü Kur'ân-ı Celîl bir gizli nesne olmayıp belki 'alâ melei'n-nâs çıkıp bülehd âvâz ile "siz bunun misli kelâm getirmeye kâdir değilsiniz, eğer kâdir iseniz aksar suresinin mislini ityân edin" deyu çağırıp kat'î haber verdi. Fusahâyı devrân ve bulegâ-yı zamân vâkıâ kâdir olamayıp ahres oldular. Nitekim *قُلْ لِّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُوا بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا* [De ki: İnsanlar ve cinler, birbirine yardımcı olarak bu Kur'ân'ın bir benzerini ortaya koymak için bir araya gelseler, and olsun ki, yine de benzerini ortaya koymazlar]⁴⁵ âyeti bu ma'nâyı nâtıktır.

(نَسَخًا لِأَيَّامٍ مَّضَتْ) burhânımız olan [79a] öyle Kur'ân-ı azîmü's-şân ve'l-burhândır ki bizden önce geçen eyyâmı yani evkât-ı sâbıkada vâki olan şerâyî'i nâsihdir. Bu makâmda neshi kırâate nisbet sebebe isnâden mecâzdır. Zîrâ fi'l-hakîka nâsih Hak Te'âlâ'dır ve hikmet-i neshde ulemâdan bir tâife derler ki beden-i insânın ıslâhına mübâşeret eden etıbbânın emzice-i beşerin ihtilâfı hasebiyle a'diye ve edviyeyi nef'an li'l-marîz tagyîr ve tebdîl ettikleri gibi ashâb-ı şerâyî' enbiyâ-i zîşân hazerâtı dahî nüfus-i beşeriyeyi ıslâh için etıbbâ-i ervâh olmakla nüfus-i insâniyeye 'akâkir ve edviye menzilesinde olan ahkâm-ı şer'iyeyi emr ve neyh ve tahfîf ve teşdîd cihetiyle nef'an li'l-ibâd ve tagyîr ve tebdîl ederler. Yani halkın emrâzına nef' ve fâide edecek edviyenin isti'mâli etıbbâyâ lâzım olduğu

45 İsra 17/88.

gibi şâri dahî mesâlih-i ibâdın tagayyürü ve ez mânın tebeddülü nisbetinde ahkâm-ı şer'iyeyi meşrû kılp 'ilel-i bâtınaya tedâvî kalmışdır. Çünkü bir nesnenin beden-i insana bir vakitte devâ vakt-ı âharda dâ' olduğu gibi a'mâl ve ahkâmın bir vakitte maslahat-ı 'azîme diğer vakitte mefesedet-i fahîme olduğu müşâhed ve ma'lumdur. Nitekim Âdem aleyhisselâm zamanında kız karındaşı akd-i nikâh tekessür-i nesl için maslahat-ı azîmeden oldu. Tekesüür-i nesle hâcet kalmamakla sonra mefesedet-i kerîheden oldu ve gayr-i zâlik mensûh olan ef'âl ve a'mâl ve ahkâmda bizim bilip ve bilmediğimiz nice fevâid ve hikem vardır ki ümmet-i Muhammediyye hakkında onlar ayn-ı rahmet ve mahz-ı inâyettir. Nitekim *مَا نُنْسَخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ* [Biz bir âyetten her neyi nesheder veya unutturursak ondan daha hayırlısını veya onun mislini getiririz]⁴⁶ âyeti buna şahiddir.

(إِذْ جَاءَنَا أَحْكَامُهُ كُلُّ الصُّحُفِ صَارَ الْعَدَمَ) ol Kur'ân-ı Kerîm'in ahkâm-ı şerîfesi bi-vâsıtatı'n-nebî aleyhisselâm bize geldiği için suhuf-i ûlâ 'adem gibi oldu. Hazret-i Ebû Zer radiyallahu anh sâhib-i Kur'ân [79b] aleyhi salavâtü'r-rahmân efendimizden suâl ettikte "Yâ Rasûlallah Hak Te'âlâ kaç kitap irsâl etmiştir?" Sâhib-i saâdet efendimiz buyurdular ki "yüz on dört kitap gönderdi, onlardan onu Âdem aleyhisselâm'a ve ellisi Şît aleyhisselâm'a ve otuzu İdris aleyhisselâm'a ve onu İbrahim aleyhisselâm'a nâzil oldu. Ve dört kütüb-i mu'azzama ki onlardan biri Tevrât'tır, Musa aleyhisselâm'a ve biri Zebûr'dur Dâvud aleyhisselâm'a ve biri İncil'dir, İsâ aleyhisselâma nâzil oldu ve biri Kur'ân-ı Kerîm'dir ki senin nebiyy-i zîşânın üzerine nâzil oldu ki 'ulûm-i evvelîn ve âhirîni câmi ve cemî' hikem ve ma'ârifi hâvî bir kitâb-ı zî-nisâbdır ki nüzûlünde suhuf-i ûlâya hâcet kalmamakla onlar ma'dûm hükmünde kalıp âsâr-ı nurlarından bir eser müşâhede edilmez oldu. Nitekim tulû'-i şemsde envâr-i kevâkibden bir eser kalmadığı gibi çünkü fahr-i âlem meyân-ı rüsûlde şems gibidir. Sâiri necm gibidir. Nitekim kevâkibin envârı kable tulû'îş-şems olup tulû'-i âfitâbda envâr-ı kevâkibden eser kalmadığı misillü tulû'-i nûr-ı nübüvvet envâr-ı sâbıkayı bî eser bıraktı. Salavâtullahi 'alâ sâhibi'n-nûr ve'l-Kur'ân.

يَا لَيْتَنَا كُنَّا كَمَنْ يَتَّبِعُ نَبِيًّا خَاتِمًا لَيْلًا وَيَوْمًا دَائِمًا يَكْفِي بِنَا بِالْكَرَمِ

Müfredât-ı beyt-i şerîf: (يَا لَيْتَنِي كُنْتُ) : (يا) harf-i nidâ, münâdâ mukadder rîh-i sabâdır. Yahud bu makâmda harf-i nidâ mahz-ı tahassür ve mücerred tenbîh içindir. (ليت) temennî içindir. Temennînin mâhiyeti bir şeyin

46 Bakara 2/106.

husûlüne muhabbettir. Gerek mümkinu'l-husûl olsun bu makâmda olduğu gibi gerek olmasın كُنْتُ تَرَابًا [Keşke toprak olsaydım]⁴⁷ gibi. (خَاتِمًا) tâ'nın kesriyledir ve fethiyle dahî câizdir. (لَيْلًا وَيَوْمًا) bu kelimeler zarfiyet üzere mansûb (يَتَّبِعُ) fiilinin mef'ûlleridir. [80a] ve yevmden tulû'-ı şemsden gurûb-i şemse varınca olan zaman murâddır. (لَيْلًا) karînesiyle (يَتَّبِعُ) (دَائِمًا) fiilinin fâilinden hâldir. (يَكْفِي بِنَا) fiil ma'a'l-mef'ûl nidânın cevâbıdır. Fâili tahtında müstetir (هُوَ) râcîdir. Yine (بِالْكَرَمِ)'de harf-i cer (يَكْفِي) fiiline müteallaktır. Kerem ve mecd ve şeref ma'nâsınadır.

Ma'nâ-yı beyt-i şerîf: (يَا لَيْتَنَا كُنَّا كَمَنْ يَتَّبِعُ نَبِيًّا خَاتِمًا * لَيْلًا وَيَوْمًا دَائِمًا) Ey rîh-i sabâ nolaydı biz gecede ve gündüzde dâimâ ve sâbiten hâtemu'n-nebiyyîn ve'l-mürselîn efendimizin sünnet ve şerîatine tamamen ittibâ ve sîret ve tarikatına kemâlen iktifâ eder zât-ı âlîsimât gibi olaydık. İmdi ma'lûm olsun ki Hazret-i İmâm aleyhi rıdvânu's-selâm nâil-i sırr-ı ibâdet ve mazhar-ı şeref-i tâat ve ubûdiyet iken nolaydı nebiyy-i âhiru'z-zamâna tebeyyet eden kimesne gibi olaydım deyü temennî etmeleri tevâzuan lillah ve hazmen li-nefsihi'l-kerîm ve mahven li tâ'attır. Çünkü 'âdât-ı küberâ ve kemâlât-ı uzamâ dâimâ ibâdât ve tâ'atlarını ve ittibâ ve inkıyâdlarını mahv edip nüfûs-ı tâhirelerini tâ'atta mukassırın zümresinden addetmekle izhâr-ı acz ve ibrâz-ı kusûr ederler. Nitekim Ebû Bekr es-Sıddîk radiyallahu 'anh bir kavmin ibâdetinde ictihâdlarını gördükte biz dahi evvelde sizin gibi ehl-i tâ'at ve sâhib-i cidd u gayret idik, lâkin şimdide erbâb-ı atâletten olduk buyurdular ki bu kabilden hazmen li nefsihi's-şerîfidir. Ve sultân-ı rusul afdalu'l-âbidîn ve kurretü ayni'l-müttekîn iken (سَبْحَانَكَ مَا سَبْحَانَكَ مَا) [Rabbim sen noksan sıfatlardan münezzehsin, sana hakkı ile ibâdet edemedik ey Mabûd]⁴⁸ buyurdular. Bu dahî ma'lûm olsun ki sâhib-i saâdet efendimizin hâtemu'n-nebiyyîn olduğu naklen ve aklen sabittir. Naklen sübûtu ve hâtemü'n-nebiyyîn dahî أَلْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ [İşte bu gün dininizi kemâle erdirdim, üzerinizdeki nimeti tamamladım ve size din olarak İslam'ı seçip beğendim]⁴⁹ [80b] âyetleriyle ve Hazret-i Ali radiyallahu anh'e (أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ) [Sen benim için Musa katında Harun gibisin. Ancak benden sonra peygamber gelmeyecektir.]⁵⁰ buyurulan dahî (أَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ) [Ben

47 Nebe 78/40.

48 Hâkim, Müstedrek, IV, 629, no: 8739.

49 Mâide 5/3.

50 Buhârî, "Fezâilu's-sahâbe", 9.

peygamberlerin sonuncusuyum]⁵¹, ve dahî (وَحْتِمَ بِي النَّبِيِّنَ) [Peygamberler benimle hitâm bulmuştur]⁵² hadisleri ile. Aklen sübûtu nübüvvet-i fahr-i âlem ile tamâm ve kemâl bulmakla tamamdan sonra ziyâde yoktur. Çünkü Hazret-i rasûl-i ekrem'in getirdiği kitâb ve sünnet dünya ve âhirete müteallık cemî'-i ezmânda cemî'-i ümemin muhtâc oldukları âmme-i umûr ve ahkâmı müştemil olduğundan usûl-i uhrâdan muğnîdir ve dahî sübûtu ya ilmî veya amelî olur. Amelî kısmını Hazret-i Musa aleyhisselâm müştemildir ve ilmî kısmını Hazret-i İsa aleyhisselâm müştemildir. Hazret-i İsa'dan sonra fahr-i âlem teşrîf etmekle bi'z-zarûre kısmeyni hâmil olmuştur. Ânınçün kendünden sonra bâb-ı nübüvvet mesdûd olmuştur. Binâen 'alâ zâlik ba'z-ı ravâfızın rûy-ı arz bir nebîden hâli olmaz Hazret-i Ali ve evlâdına nübüvvet mîrâsıdır, müslimîn üzerlerine onlara itaat farzdır dedikleri söz kitap ve sünnet ve icmâ'-i ümmete muhâlif bulunmakla bâtul ve merdûddur. Nitekim sâhib-i kasîde İmâm güzîde-i evlâd-ı Ali'den olduğu halde hâtemiyyet ile sâhib-i saadet efendimizi tavsif buyurdıkları kelâm-ı sâbıkın butlânını te'yîddir.

(كفاني بالكرم) ol nebiyy-i kerîm ve mutâ' bana mecd ve şeref cihetiyle kifâyet eder. Çünkü ber-muktezâ-yı (وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا) [Kim Allah'a ve rasûlüne itaat ederse, büyük bir kurtuluşa ermiş olur]⁵³ hakka ve resûlüne ittibâ insanı dü cihânda muazzez ve mükerrerem kılıp maişet-i dünyeviyye ve uhreviyyesinde dahî âhara ihtiyâcdan müstağnî kılar, itatsizlik insanı hakîr ve zelîl kıldığından ma'adâ ber mûcib-i nass-ı şerîf vâdî-i helâka ilkâ kılar.

أَكْبَادُنَا مَجْرُوحَةٌ مِنْ صِيقِ هَجْرِ الْمُصْطَفَى طُوبَى لِأَهْلِ بَلَدَةِ فِيهَا النَّبِيُّ الْمُحْتَرَمَ

[81a] Müfredât-ı Beyt-i Şerîf: (أَكْبَادُ) , (أَكْبَادًا مَجْرُوحَةً) , (أَكْبَادُ) bâ'nın kesri veya sükûnuyla (كَبِد) 'in cem'i (كَبِد) ciğer ma'nâsıdır. (مَجْرُوحَةٌ) yaralanmış ma'nâsıdır. (مِنْ صِيقِ هَجْرِ الْمُصْطَفَى) (مِنْ) harfi (مَجْرُوحَةٌ) kelimesine müteallak (صِيق) darlık ma'nâsıdır. (هَجْر) feth-i hâ ile ayrılık ma'nâsıdır, müfâratat gibi.

(طُوبَى لِأَهْلِ بَلَدَةِ) (طُوبَى) fiil vezninde cennette bir ağacın ismidir ve dahî devlet-i ebediyye ve saadet-i sermediyye ve ni'am-i nâ-mütenâhiye

51 Buhârî, "Menâkıb", 16.

52 Ebu Ya'lâ, *Musnedu Ebi Ya'lâ*, tahk. Hüseyin Selim Esed, Beyrut: Daru's-sekafeti'l-Arabiyye, 1992, V, 56.

53 Ahzâb 33/71.

ma'nâlarına gelir ve Hind lugatında nefis-i cennet ma'nâsına gelir ve bazıları indinde aslı (طَبِّبَ) idi (يا) mâ kabli mazmûm olduğu içün vâv'a kalb olundu. Bu takrirce ma'nâsı rızâ ve iyilik demek olur ve bazen (طوبى لك) denir (خَيْرٌ لَكَ) ma'nâsınadır. Bu makâmda bu cümle ma'nâları mülâhaza mümkündür. Ehl-i beldeden murâd sekene-i Medîne-i Münevvere'dir. (فِيهَا) (النَّبِيُّ الْمُحْتَرَمَ) karinesiyle.

Ma'nâ-yı beyt-i şerîf: (أَكْبَادُنَا مَجْرُوحَةٌ مِنْ ضَبِيقِ هَجْرِ الْمُصْطَفَى) ey rîh-i sabâ bizim ciğerlerimiz sultân-ı rûsûl nebiyy-i muhtâr 'aleyhi salavâtu'l-gaffâr ayrılığı müzâyakasından yaralanmıştır. (طوبى لأهل بلدة فيها النبىُّ المُحْتَرَمَ) nebiyy-i muhteremin sâkin olduğu dâru'l-hicreti'l-aliyye sekenesi için devlet-i ebediyye ve saâdet-i sermediyye ve hayr-ı küllî olsun, yani civâriyyet-i Muhammediyye şerefine nâil sekene-i Medîne-i Münevvereye müjde olsun ki onlar huzûr-ı pür nûr-ı Muhammedî olmakla ehl-i hicrânın âteş-i firkatinde haberdâr degillerdir. Ey rîh-i sabâ firkat-ı nâr-ı aşk-ı Mustafâ'dan ciğerleri püryân dideleri giryân rûz şeb vâle ve hayrân olan Zeynelâbidîn ve sâir ehl-i beyt-i İmam Hüseyin ahvâlini varıp hâk-i pâ-y-ı saâdet-i Muhammediyyeye yüz sürdükte arz u beyân et.

يَا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ يَا سَيِّدًا لِلْمُرْسَلِينَ
يَا شَافِعًا لِلْمُذْنِبِينَ أَرْحَمَ إِلَى حَالِ الْأُمَّمِ

[81b] Ma'lûm ola ki ol-memdûh âli makâm aleyhi salavâtu'l-meliki'l-allâm efendimiz nu'ût-i şerîfe ve evsâf-ı latîfesinden bir zerresinin beyânıyla Hazreti Ali 'aleyhi rıdvânu's-selâm tezyîn-i lisân ve tenvîr-i cinân buyurdıkları esnâda kendini muhabbet-i Muhammedî bahrine müstağrak kılıp kemâli alâka ve tamâm-ı muhabbet nimet huzûr-ı ma'neviyye-i Ahmediyyeyi celb etmekle gaybiyetten hitâba iltifât ile bi'l-müşâhede hitâb ve bi'l-müvâcehe şifâhen arz-ı hâcât buyurmuşlardır. Çünkü urefânın ahvâli bidâyette matlûb ve maksûdlarından gaybette olup bi'l-vâsita yani zikr ve fikr ve esmâda temmül ve âyât ve 'alâmâta nazar ile meşgûl iken müntehâ-yı emre nâil olup ehl-i müşâhede ve ashâb-ı iyândan oldukları vakitte münâcâtlarında artık vâsitaya hâcet messetmez. Bunun gibi Hazreti İmâm aleyhi rıdvânu's-selâm kasîde-i şerîfeye bed' buyurdıklarında matlûb ve maksûd ile kendi beynine rîh-i sabâyı elçi kılı ânınla matlûba arz u hâcât ve irsâl-i tahiyât buyurdular. (مَنْ طَلَبَنِي وَصَلَنِي) [Beni murâd eden bana ulaşır] mefâdınca vaktâ ki hâl-i gaybet hal-i vuslata ve hâl-i firkat kurbet-i ma'neviyyeye munkalib olup müşâhede-i huzûr-ı risâlet münkeşif olduktâ artık ara yerde elçiye hâcet kalmamakla bi'l-müşâfehe arz-ı hâcât buyurdular. Ekâbirin hâl-i müşâfehe dedikleri bu dur erbabına ma'lûmdur. Fe'fhem cidden.

Müfredât-ı beyt-i şerîf: (يَا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ) harf-i nidâ (يَا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ) münâdâdır. (عَالَمٍ), (عَالَمِينَ), (عَالَمٍ) lafzının cem'idir. (عَالَمٍ) bazı ulemânın beyânına göre ilim sâhibleri olan insân ve cin ve melâikedir. Bazıların beyânına göre âlem kendi ile sâni'in vücûduna delâlet eden şeydir. Alâmet ma'nâsına buna göre hakkın gayrı cemî eşyâ murâddır ve aded-i avâlim bazılarına göre on sekiz bindir. Bu âlem [82a] ondan biridir. Bazılar yüz bin âlem vardır dilerler. Bazıları (يَا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ) [Rabbinin ordularını ancak kendisi bilir]⁵⁴ âyeti delâletıyla âlemlerin had ve hasrını ve ad ve envâmı bir kimse saymaya ve bilmeğe kâidir değildir dediler.⁵⁵ (يَا سَيِّدَ الْمُرْسَلِينَ) seyyid eccl-i kavim ve 'zam-i ma'nâsınadır. (يَا شَافِعًا لِّلْمُذْنِبِينَ أَرْحَمَ إِلَىٰ حَالِ الْأُمَّمِ) şefâ'at gayriden gayrı için taleb-i 'afv ve mağfiret veyahut taleb-i fazl u 'inâyet (أَرْحَمَ) kelimesi surette emir ma'nâda ricadır. (اللَّهُمَّ اغْفِرْ) gibi. Ve bu cümle-i nidâların cevabıdır.

Ma'nâ-yı beyt-i şerîf: (يَا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ) ey kâffe-i halka rahmet olan nebiyy-i muhterem sallallahu 'aleyhi ve sellem sana tazarru ve niyâz edip arz-ı hâcât ederim. İmdi şân-ı devleti (يَا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ) [Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik]⁵⁶ âyetiyle terfî olunan sâhib-i saâdet efendimizin rahmet-ı sıfatı rahmet-i mutlaka-i kâmile-i câmi'a olmağla kâffe-i hâlâk vücûd-ı saâdetlerinden ve nübüvvet ve risâletlerinden bir türlü rahmete nâil olmuşlardır. Nitekim Te'vilât-ı Necmiyye'de mestûrdur ki Hak Te'âlâ Hazreti İsâ aleyhisselâm hakkında (يَا رَحْمَةً مِّنَّا) buyurdu. Fahr-i âlem hakkında (يَا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ) buyurdu. Bu rahmetlerin beyninde fark budur ki Hazreti İsâ aleyhisselâm hakkında zikrolunan rahmet teb'îza dâl olan (مِنْ) harfiyle mukayyed olmakla Hazreti İsâ aleyhisselâmın vücûdunun rahmet olması ancak kendiyeye imân edip tebeyyet edenlere mahsus oldu. Vaktâ ki fahr-i rusûl ba's olundukta ol rahmet hazreti İsâ ümmetinden munkatı oldu. Nitekim şerî'atı mensûh olduğu gibi lâkin sâhib-i saâdet efendimizin hakkında zikir olunan rahmet rahmet-i mutlaka-i câmi'a olduğundan âlemden kat'â munkatı olmayıp gerek zî-rûh gerek cemâd gerek müslim gerek kâfir⁵⁷ ol rahmetten hissedâr olmuşlardır. (يَا سَيِّدَ الْمُرْسَلِينَ) Ey

54 Müddesir 74/31.

55 İbn Abbâs radiyallahu anh seyyid 'indallah ekrem olandır dedi. Katâde rahimehullâh seyyid kesret-i ibâdeti ve vefret-i vera'ı olan ve kendiyeye kemlik edene intikâm kasd etmeyip hilm ve rahm ile muâmele edici demektir, dedi. Bu ma'nâların cümlesinde rasûl-i ekrem siyâdet-i kâmile üzre olduğu eccl ve ezhar olup istidlâle hâcet yoktur.

56 Enbiyâ 21/107.

57 Nitekim keferenin dünyada hasef ve mesh ve isti'sâl-i azâblarından halâs olup envâ-ı mazha-

enbiyâ ve mürselinin ecel ve a'zamı ve ekrem ve eşrefi nebiyy-i muhterem [82b] sallallahu 'aleyhi ve sellem sana tazarru ve niyâz edip arz-ı hâcât ederim. (يَا شَافِعَا لِلْمُذَنَّبِينَ) ey ehl-i isyân biçâregân ümmetlere şefâat edici nebiyy-i muhterem sallallahu 'aleyhi ve sellem sana tazarru ve niyâz edip arz-ı hâcât ederim. (ارْحَمْ إِلَى حَالِ الْأُمَّمِ) sen kerîmu't-tab' ve cemilü'ş-şiyem biçâre ümmetlerinin hâllerine ve şefkat ve lütuf ve merhamet eyle zîrâ ümmetine senden başka melâz ve melce' ve zahîr ve rahîm yoktur.

يَا مُصْطَفَى يَا مُجْتَبَى أَنْظِرْ إِلَى أَحْوَالِنَا بِالْفَاطِمَةِ وَالْمُرْتَضَى وَابْنَيْهِمَا أَوْلِي الْهَمَمِ

Müfredât-ı Beyt-i Şerîf: (يَا مُصْطَفَى يَا مُجْتَبَى) Mustafâ esmâ-i nebeviyye-dendir. Ahlâk-ı beşeriyyenin rezîllerinden ve ahlâk-ı zemîmenin cümlesinden pâk ve mukaddes ma'nâsındadır. Müctebâ bu dahî esmâ-i nebeviyye-dendir, Mustafâ ma'nâsına. Ta'addüd-i esmâ müsemâyâ ta'zîm ve müsemmâ ile telezzüz içindir. (أَنْظِرْ إِلَى أَحْوَالِنَا) Nazar, rahm ve şefkatten kinâyedir ve bu cümle nidâyâ cevaptır. (بِالْفَاطِمَةِ وَالْمُرْتَضَى) (بِالْفَاطِمَةِ) kelimesine müteallaktır. Takdîri (أَنْظِرْ بِحُرْمَةِ الْفَاطِمَةِ إِلَى أَحْوَالِنَا) demektir. (وَالْمُرْتَضَى) (بِالْفَاطِمَةِ) üzerine ma'tûftur. Murtazâ Hazreti zevc-i Betül-i İmâm Ali'nin sıfatı mahdûdesindedir. Müzekkâ ve musaffâ ma'nâsındadır. (وَابْنَيْهِمَا أَوْلِي) (وَابْنَيْهِمَا) dan murâd ol İmâmeyn-i muhteremeyndir. (أَوْلِي) min gayr-i lafzihî (ذِي) kelimesinin cem'i sâhib ma'nâsındadır.

Ma'nâ-yı beyt-i şerîf: (يَا مُصْطَفَى يَا مُجْتَبَى أَنْظِرْ إِلَى أَحْوَالِنَا) Ey zâtında ve sıfâtında cemî-i me'âyibden mu'arrâ ve müberrâ olup 'indallâh ve 'inde'n-nâs muhtâr nebiyy-i muhterem sallallahu 'aleyhi ve sellem sana tazarru' ve niyâz edip 'arz-ı hâcât ederim ki bizim perîşân ahvâlimize nazar-ı iltifât buyur. (بِالْفَاطِمَةِ) Hakk-ı devletinde [83a] (قِرَّةٌ عَيْنِي وَأَفْضَلُ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ) buyurduğu Hazreti Fâtîma –radiyallahu 'anhâ- hürmetine (وَالْمُرْتَضَى) dahî hakk-ı sa'âdetinde (مَنْ) buyurduğu zevc-i Betül Aliyyü'l-Murtazâ radiyallahu 'anh hürmetine (سَيِّدًا شَبَابَ الْجَنَّةِ) dahî hakk-ı şerîflerinde (وَابْنَيْهِمَا أَوْلِي الْهَمَمِ) buyurduğu himem-i âliye sâhibleri Haseneyn-i muhteremeyn radiyallahu anhümâ hürmetlerine bizim hâl-i perîşânımıza nazar ve iltifât buyur.

يَا سَيِّدًا لِلْمُرْسَلِينَ أَدْرِكْ لَزِينَ الْعَابِدِينَ مَحْبُوسٌ أَيْدِي الظَّالِمِينَ فِي مَوْكِبٍ وَالْمُزْدَحِمِ

Müfredât-ı beyt-i şerîf: (أَدْرِكْ لَزِينَ الْعَابِدِينَ), (إِدْرَاكٌ) yetişmek ma'nâsındadır. Zeynelâbidîn hazreti İmâm Aliyyü'l-Asgar radiyallahu anh'ın lakab-ı saâdetleridir. (مَحْبُوسٌ أَيْدِي الظَّالِمِينَ), (مَحْبُوسٌ) mübtedâ-i mahzûfun haberidir.

Takdîr (هُوَ مَحْبُوسٌ) demektir. Yahut mecrûran kırâat olunup (زين العابدين) lafzının bedeli olur. (يد) (أيدي) 'in cem'idir. (كافرين) (أيادي) gibi vezninde (ظالمين), (ظالم) 'in cem'idir. (ظالم) hudûd-i Bârî'yi tecâvüz edene denir. (في موكب) (موكب) mîm'in fethi kâf'ın kesri veya fethiyle asker ve cemâ'at ma'nâsınadır. (مزدحم) (مزدحم) izdihâmdan mevkibin atf-ı tefsiridir.

Ma'nâ-yı beyt-i şerîf: (يَا سَيِّدًا لِلْمُرْسَلِينَ أَدْرُكَ لَزِينَ الْعَابِدِينَ) ey mürselinin ve kâffe-i mevcûdun seyyidi nebiyy-i muhterem sana tazarru ve niyâz edip 'arz-ı hâcât ederim ki 'âşık-ı sâdık'ın Ali Zeynelâbidîn ümmetine yetiş. (محبوس أيدي الظالمين في موكب والمزدحم) Ey melce-i muztarrîn ümmetin Zeynelâbidîn eyâdî-i cüyûş-ı zâliminde mahbûs ve mevkûf ve envâ'-i hicrân ile me'lûfdur, sen yetiş. İmdi işbu asâkir-i zâliminden murâd budur ki vaktâ ki Hazreti İmâm Hüseyin radyallahu anh cennete teşrif buyurdular. İbn Ziyâd nâm Ebu'l-fesâd [83b] re's-i saâdet-i Zeynelâbidîn ve sâir ehl-i beyti baş açık yalın ayak develer üzerine yatırıp bir takım mağrur kilâb-ı 'akûr ile Yezîd-i pelidin yanına irsâl eyledi. Ol cüyûş-ı bî hayâ sürûr ve safâlarından esnâ-yı râhda gülüp ve eğlenirler idi. Hazreti Zeynelâbidîn ehl-i beyt ile ânların içinde perîşânu'l-ahvâl oldukları halde mahzûnen ve mazlûmen ağlarlar idi ve ol zaman Hazreti İmâm

هُوَ الْحَبِيبُ الَّذِي تُرَجَى شَفَاعَتُهُ * لِكُلِّ هَوْلٍ مِنَ الْأَهْوَالِ مُقْتَحِمٌ⁵⁸

mefâdınca ol cüyûş-ı bî hayânın ahvâl ve evzâ'ını ve kendilerinin düçâr oldukları hâl-i ızdıraplarını Hazreti fahr-i âleme arz u beyân ile istinsâr buyurdular.

وَمَنْ تَكُنْ بِرَسُولِ اللَّهِ نُصْرَتُهُ * إِنَّ تَلْقَاهُ الْأَسَدُ فِي آجَامِهَا تَجِمٌ⁵⁹

meâlince bir zâtın ki nusreti rasulullah ile ola, değil insan arslanlar bile kendü me'vâ ve meskeninde ya'nî ininde ânı göre ve mülâkî olsa ânâ taarruz etmek değil şiddet-i hüzn u infîâl ile kemâl-i gayz üzre sâmit ve sâkit dururlar idi. Hazreti İmâm ve ehl-i beyt dahî ol cüyûş-ı zâliminin taarruz ve fesâdlarından emîn olarak Şam'a vâsıl oldular. Yezîd-i belîd bunları sarayında bir az müddet alıkoyup ba'dehû Nu'mân b. Beşîr ile Medîne'ye gönderdi. Ahâlî-i Medîne cümleten hurûc edip (وَإِذَا حُسَيْنًا) diyerek Hazreti

58 Abdülkâdir Râşid, *Vesîletu'r-rahme fi tahmisi kasideti'l-bür'e*, s. 8. [O şefâati umulan sevgilidir, her türlü korku ve güçlüğe galip gelir].

59 Abdülkâdir Râşid, *Vesîletu'r-rahme fi tahmisi kasideti'l-bür'e*, s. 25. [Her kimin yardımcısı Rasullullah ise, inlerindeki aslanlarla karşılaşsa bile onlar onun korkusundan apışıp kahrılar].

Zeynelâbidîn ve ehl-i beyti istikbâl ettiler. Hazreti İmâm doğru Ravza-i Muattara'ya varıp yüz sürdü, bakıyye-i ömr-i azizini anda ibâdet ve taât ile ifnâ buyurdular –radıyallahu anhu-.

İmdî Hazreti İmâm'ın tercüme-i hâliyle kütüb-i eslâf müzeyyen olduğundan tafsile hâcet yoktur. Lâkin cümleden bazısı beyân ile rûy-ı varakı tezyîn ve hitâmını misk edelim. [84a] Ma'lûm olsun ki Hazreti İmâm hicret-i nebeviyyeden otuz yedi 'alâ rivâyetin otuz sekiz sene mürûrunda Medîne-i Münevver'e Şabân-ı muazzam'ın beşinci hamîs günü dünyayı tenvîr ve tezyîn buyurdukda ism-i saadetini Ali tesmiye ettiler ve Ebu'l-Kâsım ile telkîb ettiler. Vaktâ ki sinn-i imtiyâza bâliğ oldukda gecede ve gündüzde ba'de'l-ferâiz bin rekat namaz kıldığı ma'lûm-i nâs oldukda Zeynelâbidîn ile beynelenâm mülakkab oldu. Ve ekser evkâtı secdede mürûr ettiğinden diğer lakabı seccâd olmuştur. Hazreti Câbir radıyallahu anh rivâyet eder ki bir gün rasûl-i ekrem huzûrunda idim. Hazret-i İmâm Hüseyin fahr-i kâinâtın mübârek dizinde dururdu. Fahr-i âlem "Yâ Câbir, bu Hüseyin için bir evlâd zuhur edecektir. Onun ismi Ali olacaktır. Yevm-i kıyâmet oldukta bir münâdî nidâ eder ki seyyidu'l-âbidîn hâzır olsun. Ol zaman ol Ali kâim olur gerektir. Zîrâ ol seyyidu'l-âbidîn ve zeynu's-seccâdîndir. Eğer ona idrâk edersen benden selâm tebliğ eyle. Ol benim ferzend-i hâssımdır buyurdu. Ve hazreti İmâm amelinde zamânının ferîdi olduğu gibi ilim ve fazılta ve fesâhat ve belâgatte ve hakâik ve dekâiki fehmdе vaktinin vahîdi idi. Ve âhirete teşrîfleri hicretten doksan üç sene sonra olup sebab-i vefâtı 'alâ kavlin Velîd-i belîdin tesmîmiyle olup ol (ولد على إثر أبيه) [babasının izinden giden oğul] meâlince şehîden cennet-i civâr-i hazrete teşrîf buyurdular. Medfen-i saâdeti Bakî'de kubbe-i ehl-i beytte ammisi İmam Hasan radıyallahu 'anh civarındadır. Hazreti İmâm cennete teşrîflerinde on bir erkek ve yedi kız evlâd bıraktı. Rûy-ı arzda Hüseyinî ancak İmâm neslinden bâkî kalıp sâdât anlardan münteşir oldu. Radıyallahu 'anhu ve 'an saîri's-sâdâti ecma'în. [84b]

وَصَلَّى اللهُ عَلَى سَيِّدِ السَّادَاتِ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَوْلَادِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ، وَأَخْرَجُوا دَعْوَانَا الْحَمْدَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَلَقَدْ تَحَلَّى قَلَمَ الْفَقِيرِ بِتَحْرِيرِ الشَّرْحِ عَلَى هَذِهِ الْقَصِيدَةِ الشَّرِيفَةِ فِي أَوَاخِرِ جَمَادِي الْآخِرِ لِسَنَةِ اثْنَيْنِ وَتِسْعِينَ وَمِائَتَيْنِ بَعْدَ الْأَلْفِ [1292] ثُمَّ تَزِينُ بِنُظْمِ الْقَصِيدَةِ وَإِهْدَائِهَا إِلَى عَتَبَةِ صَاحِبِ الْقَصِيدَةِ الْمَشْرُوحَةِ وَمِنَ الْمَعْلُومِ أَنَّ الْهَدِيَّةَ عَلَى قَدْرِ مَهْدِيهَا. 15 ربيع الأول 1304